

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

שופטים

(חלק יט — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלכותי שיחות
שבוע פרשת שופטים, ל מנחם-אב — ו' אלול, ה'תשפ"א (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שופטים

במלך (כנ"ל ברשב"א, "כל ישראל תלויין בו").

אבל צריך להבין: אע"פ שכל אברי הגוף מקבלים חיותם מהלב, הרי הנהגתם של כל אברי גוף תלויה במוח¹⁰ (ולכן, אע"פ ש(גם) הלב נקרא בשם "מלך"¹¹ בערך לשאר אברי הגוף, הנה הראש נקרא, "מלך על כל אבריו"¹²);

וא"כ מדוע נמשל המלך, שענינו הוא הנהגת העם, אשר יוציאם ואשר יביאם, בדוגמת רועה וצאנו¹³ – ל"לב (כל קהל ישראל)?"

ב. בתורה שבכתב, לשון תורה¹⁴ – מצינו בנוגע למלך גם את התואר

א. "שום תשים עליך מלך"¹. בנוגע למלך כתב בתשובות הרשב"א²: "המלך כצבור שהצבור וכל ישראל תלויין בו". וכעין זה איתא בתנחומא³: "שראש הדור הוא כל הדור" (ובלשון רש"י⁴: שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל).

והרמב"ם⁵ כתב בנוגע למלך, "שלבו הוא לב כל קהל ישראל".

ובפשטות הטעם לכך שהמלך⁶ נקרא "לב כל קהל ישראל" הוא⁷, שכשם שהחיות של כל הגוף תלויה בלב⁸, כך "כל קהל ישראל" תלויים

(1) פרשתנו יז, טו.

(2) ח"א סי' קמח. וראה אגה"ק ר"ס כט (מהאריז"ל סי' הגלגולים פ"ד. מ"ח מס' חיוב הנשמות רפ"ב. ועוד).

(3) חוקת כג. במדבר"ר פי"ט, כח.

(4) שם כא, כא. ואולי זוהי גירסתו במדרש.

(5) הל' מלכים פ"ג ה"ו. וראה גם סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 348.

(6) בפשטות אין כוונת הרמב"ם לדמות המלך ללב כל קהל ישראל, כ"א, "שלבו הוא לב כל קהל ישראל" – שלכן "על הסרת לבו (דמלך) הקפידה תורה" (רמב"ם שם).

אבל מזה ש"הקפידה תורה" בעיקר בנוגע ללבו של מלך (משום, "שלבו הוא לב כל קהל ישראל"), מובן, שעיקר שייכות המלך לכל קהל ישראל הוא בענין הלב. וראה גם בחיי ר"פ בשלח. אברבנאל פרשתנו בפרשת המלך ד"ה ההקדמה האחת (בשם הפלוסופים). – ובספר יצירה (פ"ו מ"ה): לב בנפש כמלך במלחמה. וראה ע"ד הקבלה – תורת לוי"צ ע' רי.

(7) ראה גם בחיי ואברבנאל שם.

(8) ראה וז"ח רכא, ב. אגה"ק סי' לא. שו"ת חכם צבי סע"ד, ע"עז (אבל בפסקי דינים להצ"צ

חי"ד סוס"מ הכריע כדעת החולקים עליו). ונסמן בדרכי תשובה ובניצוצי זהר שם.

(9) ראה גם אברבנאל שם: לא יכחישו הנהגת הגוף בכחות הנפשיות היותו מהמות.

(10) וראה בארוכה תניא פנ"א (עא, א"ב). ושם (סע"ב), "ואפילו הלב מקבל מהמוח" – ומפשטות הלשון שם מוכח שזהו גם בנפש החיונית. וראה שם רפ"ט. ואכ"מ.

(11) זח"ב קטז, סע"ב. ח"ג הנ"ל. (רע"מ) רלב, סע"א. רלה, א.

(12) שבת סא, א. שו"ע אדה"ז או"ח מהד"ת ס"ב ס"ד. מהד"ק שם ס"ו). וכן מוכח מהר"ת (ראה ניצוצי אורות וניצוצי זהר לזח"ב קנג, א ושי"ו) "מלך" – מוח לב כבד, שהרי ראש התיבה (שהוא העיקר – ראה שעהיה"א פ"ב) הוא אות מ"ם – מוח.

(13) פינחס כז, יז.

(14) להעיר ממשפטים כב, כז: ונשיא בעמך. רמב"ן שם. ובסה"מ להרמב"ם מל"ת שסט"ז. תו"ש שם ס"ק תנד. ושי"ן.

מלך ונשיא: מלך פירושו כפשוטו, כבלשון תורה, ואילו נשיא – עיקרו נשיא הסנהדרין, ועכ"פ – נשיא בענינים רוחניים.

וכדאיתא במשנה²³, „נשיא ואב בית דין“, ובגמרא²⁴ – „הלל שקורין אותך נשיא ישראל“, „הלל ושמעון כו' נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה“, אע"פ שהיו אז מלכים בישראל, מלכים כשרים שדיני מלך עליהם²⁵,

עד שיש ביניהם חילוק עיקרי בדין²⁶ „נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול“.

וי"ל ומסתבר לומר – שעל־דוד־זה הוא החילוק (בלשון תורה) בין הדרגות נשיא ומלך שבמלך עצמו²⁷.

והנה, מהחילוקים בין מלך ונשיא (בלשון חכמים):

(א) מלך ענינו „לעשות משפט ומלחמות“²⁸, או בלשון הכתוב, „כנ"ל,

23 חגיגה פ"ב מ"ב. ועוד.

24 שבת לא, א. שם טו, א.

25 מתחיל מזרובבל, מלכי חשמונאי (ראה רמב"ן ויחי מט, י) ואגריפס (טוטה מא, א).

26 קידושין לב, ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"ו ה"ו. שם הל' מלכים פ"ב ה"ג.

27 ולהעיר, שע"ד שבמלך יש ב' דרגות, מצינו בר"י הנשיא – רבי: נשיא ב"ד ויתירה מזו מסדר המשנה לכל הדורות; וכן – דוגמת ריש גלותא בבבל (הוריות שם) – (מעין) מלך. וראה תו"ש ויקרא ה"ל.

ולהעיר מספרי לזאת הברכה (לד, ז): משה והלל הזקן וריב"ז ורע"ק כו' מ' שנה ופרנס את ישראל. (ועפ"ז יש לפרש תוארי ריב"ז (ברכות כח, ב) נשיא ב"ד וגם פרנס כל ישראל – מלך.

28 רמב"ם הל' מלכים ספ"ד. ע"פ ש"ת א, כ. וראה שם, ה.

„נשיא“ – „אשר נשיא יחטא“¹⁵, ומפרש בספרא על אתר ובמשנה¹⁶, „איזהו נשיא זה מלך“, וכהמשך הדברים שם „שאינ על גביו אלא ה' אלקיו“¹⁷. אף מלך המשיח נקרא (בנבואת יחזקאל¹⁸ ועוד) בשם נשיא. ואעפ"כ, בפשטות התואר מלך נעלה מהתואר נשיא¹⁹, המשמש גם בנוגע לנשיא שכט וכיו"ב²⁰.

ובענינו: מצינו, כנ"ל, ש„נשיא הדור“ – בלשון רש"י – (נאמר עליו והוא) נקרא במדרש „ראש הדור“²¹.

ואם כן מתחזקת השאלה הנ"ל: איך יתכן הדבר, שהמלך, הנעלה מן הנשיא, נחשב רק ל„לב כל קהל ישראל“ ולא ל„ראש“²²?

ג. ויובן בהקדים דהנה בלשון חכמים יש חילוק עיקרי בין התוארים

15 ויקרא ד, כב.

16 הוריות י, א. וראה יש"א, ריש ע"ב.

17 וצ"ע ברמב"ם הל' שגגות (פט"ו, ה"ו): שאין עליו רשות מאדם מישראל ואין למעלה ממנו במלכותו אלא ה' אלקיו (ועפ"ז מתורץ קס"ד דרבי בגמרא הוריות שם). וראה תו"ש ויקרא כאן סקל"ה.

18 לו, כה (כפשוטו הכתוב. אבל ראה סנהדרין צח, סע"ב וברש"י שם). מח, כא (ע"פ ב"ב קכב, א וברשב"ם שם (אבל ראה מהרש"א שם במהד"ב). רדב"ז להל' מלכים פ"ד ה"ח).

19 להעיר מב"ב ד, א. רש"י ומהרש"א שבהערה הקודמת.

20 להעיר מפרש"י לך (יד, יז): המלך כו' המליכו את אברהם עליהם לנשיא אלקים ולקצין.

21 בתניא פ"ב: ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחי' ראש ומוח כו' – עיי"ש דמדבר בצדיקים וחכמים, דשייך לנשיא שבלשון חכמים, דלקמן בפנים.

22 אף שמצינו הלשון „ראש“ גם בנוגע למלך (ש"א טו, יז. ועוד).

אלא שמשה, בנוסף לכך – בתור רועה ישראל, מלך ישראל³⁶ – ניהל גם את כל עניניהם והצטרכויותיהם של כלל ישראל.

(ב) מלך – צריך העם לספק לו כל רצונותיו, וכמו שהאריך הרמב"ם בדין מלך³⁷, „ולוקח מן העם הגבורים כו' ועושה מן החיל למרכבתו כו' לרוץ לפניו כו' לוקח מן בעלי האומניות כו' ולוקח השדות כו' ויש לו מעשר מן הזרעים כו'“;

משא"כ נשיא, אע"פ שגם הוא (כמו כל פרנס על הצבור) מתפרנס מן הצבור – אין זאת אלא שנוטל פרנסתו הקבועה מהם (להיותו עובד עבורם), אבל לא כמלך, שה"עם" נותן לו כל דבר שעולה ברצונו.

ד. ענין זה (השני) – שהמלך נוטל הכל מן העם – מורה על דבר והיפוכו:

מחד גיסא, הדבר מורה על תקפו של המלך, עד שהעם כולו וכל אשר לו הם לפניו בדוגמת „מה שקנה עבד קנה רבו“³⁸, שהרי יכול המלך לקחת מהם כל אשר יחפוץ³⁹:

מאידך, מורה הדבר גם על „חולשתו“ של המלך (ביחס לשאר

„אשר יוציאם ואשר יביאם“, אבל לא – הוראה. מלכי ישראל אסורים בכלל לדון („אין דנין“)²⁹, ואפילו מלכי בית דוד ש„דנים הם את העם“³⁰ הרי „אין מושיבין אותם בסנהדרין“³¹.

[ומה שנאמר במלך „לעשות משפט“, פירושו³² (לא כל-כך) חקירה ודרישה ופסק של דין ומשפט, אלא) בעיקר עשיית משפט – להוציא לפועל את משפט התורה (הניתן על-ידי בית דין), או דקאי על המשפט שהמלך עושה „כפי מה שהשעה צריכה“³³].

משא"כ נשיא „שקורין אותו החכמים“, הרי אדרבה – עיקר ענינו הוא היותו ראש הסנהדרין, ובלשון הרמב"ם³⁴: „הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום והוא העומד תחת משה רבינו“; והרי הסנהדרין הם (בלשון הרמב"ם³⁵) „עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל“.

29) סנהדרין רפ"ב במשנה ושם יט, א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ה. הל' מלכים פ"ג ה"ז.

30) סנהדרין ורמב"ם (הל' סנהדרין) שם.

31) סנהדרין יח, ב. רמב"ם שם (ה"ד-ה).

32) ראה גם אברבנאל שם ד"ה והדעת הדי' וראה כלי יקר פרשתנו יז, טו. צורר המור שם, ח. של"ה פרשתנו (שעו, א). ועוד.

אבל להעיר ממ"א ג, ט ואילך (גבי שלמה). ועוד. וראה תוד"ה אבל (סנה' יט, א), ד"ה מורד (מגילה יד, ריש ע"ב). ולהעיר ששלמה ביקש במיוחד „ונתת גו' לשפוט את עמך גו'“ (מ"א שם). וראה ר"ה כא, סע"ב. צפע"נ (המלוקט) לסנהדרין צג, ב.

33) רמב"ם הל' מלכים ספ"ג. וראה אברבנאל ושל"ה שם.

34) הל' סנהדרין פ"א ה"ג.

35) ריש הל' ממרים.

36) ראה לקמן סעיף ח.

37) הל' מלכים פרק ד, ע"ש באורך.

38) פסחים פח, ב. קידושין כג, ב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1050. ח"ח ע' 25. ח"ט ע' 450. ועוד.

39) ולכאורה – גם כשהרבה לו כסף וזהב כו' – עבר על הלאו, אבל מה שעשה עשה. וכן – פורץ גדר כו' (משנה סנהדרין כ, ב. וש"ג). ויל"ע בענין נבות (מ"א קאפיטל כא. תוד"ה מלך סנה' כ, ריש ע"ב). ועיין תורת נביאים (למהר"ץ חיות) פ"ז (דין מלך ישראל). וצ"ע.

ממנו נמשכת חיות כל הגוף⁴⁵, אך המוח עצמו נמצא במנוחה.

(ב) הלב הוא החלש מכל איברי הגוף (אפילו מהמוח) – כדאיתא בזהר⁴⁶: „לבא איהו רכיך וחלש“.

ויש לומר ששתי תכונות אלו תלויות זו בזו: הלב הוא „רכיך וחלש“ – החלש מכל האיברים – כיון שכל מציאותו היא היותו חיות האיברים⁴⁷. אין לו ענין נוסף מלבד זאת שהוא המחיה את הגוף.

ולכן (א) הוא נמצא בתנועה תמידית, והדבר מראה ש(כל) מציאותו התמידית היא להחיות את אברי הגוף. (ב) הוא מציאות „חלשה“ – לפי שקיומו הוא לצורך איברים אחרים.

משא"כ המוח הוא „גבדל“ ומרומם מאיברי הגוף. אמנם הוא מקור החיות של הגוף, אבל הוא נשאר בהבדלה מהם, ו(גם) זו ראייה להיותו מציאות לעצמו, ורק שממנו נמשכת החיות לאיברים.

ולכן (א) במוח אין תנועה, להיותו בהבדלה מאיברי הגוף. (ב) אינו „רכיך וחלש“ (כמו הלב) – הוא מציאות בפני עצמו.

ולכן נמשל המלך ללב דוקא, שכן גם במלך ישנן שתי התכונות של הלב (כנ"ל ס"ד): הוא במצב של התייחסות תמידית אל העם – „אשר יוציאם ואשר יביאם“ – לפי שתוכן ענין

העם) – שבמילוי כל רצונותיו הוא נזקק לעם.

שאר העם מקבלים פרנסתם וכו' עלידי עשייתם שלהם – „בכל אשר תעשה“⁴⁰. אפילו פרנס על הצבור שנוטל פרנסתו מן הצבור, הרי „תעשה“ שלו הוא היותו פרנס על הצבור; משא"כ מלך, שכל מה שיש לו מקבל הוא מהעם⁴¹.

והביאור בזה הוא, שהיא הנותנת: כל ענינו של המלך (בתור מלך)⁴² הוא – „אשר יוציאם ואשר יביאם“, לשרת את העם⁴³; ולכן הרי הוא מקבל מהעם.

ה. ובזה יובן גם הטעם שנמשל המלך ללב⁴⁴ דוקא (ולא לראש ומוח):

מהחילוקים בין לב ומוח:

(א) הלב נמצא בתנועה תמידית של רצוא ושוב, דפיקו דלבא ללא הפסק; משא"כ במוח אין שום תנועה. אמנם

(40) לשון הכתוב – ראה טו, ית. וראה ספרי עה"פ.

(41) ראה גם תו"ח שמות קפה, א. סידור קיג, ג. ועוד.

(42) ראה תו"ח שם (קפד, ב ואילך) שזהו א' מהפירושים בזה שמלכות לית לה מוגרמה כלום – כי מקבלת ממה שלנוטה הימנה, ע"ש באורך.

(43) בלשון הידוע „אין מלך בלא עם“ (שער היחוד והאמונה רפ"ז. בחיי וישב לה, ל. שם רפ"ב בלק. כד הקמח ע' ר"ה (ב). ספר החיים ס' גאולה פ"ב. עמה"מ ש' שעשועי המלך רפ"א. וראה פדר"א פ"ג). ואינו כן בנשיא סנהדרין.

וראה הערה הקודמת. ולהעיר מהוריות (י, ריש ע"ב) – בכל שררה – עבדות אני נותן לכם.

(44) להעיר שיש גם „בינה לבא“ (פתח אלי – בהקדמת תקו"ז). וראה מאו"א בערכו ועוד. לקו"ת ד"ה להבין ענין הלב (שלח מד, ב).

(45) ראה המצויין לעיל הערה 10.

(46) ח"ג רכא, ב. וראה עד"ז כוזרי מאמר ב' אות לו ואילך.

(47) להעיר מזהר שם „דאיהו רכיך וחלש ומלכא וקיומא“.

כך, ומחר ירגיש אחרת. משא"כ שכל (אמתי) אינו משתנה – כשהשכל מגיע למסקנא כלשהי, הרי זה מפני שכך היא האמת, וממילא אין בזה שינויים⁵¹.

ז. עפ"י יובן החילוק בין מלך לנשיא:

המלך, שענינו הוא „אשר יוציאם ואשר יביאם“, היינו שהוא נתון כולו (בדרך התלכשות) להשפעת הצרכים לעם (בדוגמת הלב שמחיה את כל האיברים), אין ענינו שכל והוראה (מוח), שקלא וטריא ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא;

דוקא הנשיא, שנמצא בהבדלה מהעם, ענינו (העיקרי) הוא להיות „ראש“ ומוח של הדור, לתת את פסק־דין התורה (חכמתו יתברך) בנוגע לכל עניני העם.

ולכן הנשיא (גם זה שבמלך) הוא

שאינם משתנים כו' – כי שם המדובר בעצם המדה, דמי שהוא בעל חסד לא ישתנה לבעל גבורה כו'. והמבואר בפנים הוא, בהתפעלות המדות שהיא בשינויים כו', שלכן הקטן שאין בו שכל מדותיו משתנות בקל, ודוקא כאשר המדות הן ע"פ שכל הן בתקיפות שלא ישתנו (ראה מקומות הנ"ל).

51) בהמשך תער"ב שם (ועוד) ששכל הוא דבר המשתנה, שהרי יכולים להטות אדם מהשגתו כו', וכמו חכמים שמודים זל"ז כו'. אבל המדובר בפנים הוא בהוסקנא שכלית (שמצד הדעת), שאז „הוא בתוקף גדול ואינו משתנה“ (המשך תער"ב שם. ומציין לד"ה תקעו עת"ר* – ראה ד"ה ואני נתתי (ומאמרים שלאח"ז) עת"ר). ולהעיר מספר השיחות תורת שלום (ע' 189) „עצמי זה מוחי“.

(* בהמשך תער"ב שם (וכ"ה בגי"ק) „אעת"ר“. ולכאורה צ"ל „עת"ר" כפופים.

המלוכה הוא לשרת את העם⁴⁸; ומהאי טעמא ישנה „חלישות“ במציאותו⁴⁷ (ביחס לשאר העם) – שמקבל מהם כל צרכיו.

ו. דוגמת החילוק הנ"ל בין הלב למוח מוצאים אנו גם בכחות הנפש המלובשים בהם – השכל (שבמוח) והמדות (שבלב):

ענין השכל – להבין דבר-מה – יכול להתקיים לאמתתו רק כאשר האדם נשאר בהבדלה מן הדבר שברצונו להבין⁴⁹. אם נותר בו קשר אל הדבר, והדבר מעורב בתוך שכלו – זהו שוחד, המטה את השכל עד שלא יבין נכונה את הענין.

משא"כ ענין המדות הוא – יחס של רגש שבאדם אל הדבר, הנובע מכך שמציאותו האישית נתונה בדבר זה, עד שהדבר מעורר אצלו ובתוכו רגש של קירוב (אהבה), או הפכו וכו'.

ומכך נובע החילוק בין השכל למדות בשתי התכונות הנ"ל: (א) המדות ענינן – התפעלות („תנועה“), משא"כ השכל דורש התכונות והתיישובות ומנוחה. (ב) המדות אינן מציאות בעלת קיום וחוזק, הן עלולות להשתנות⁵⁰ – היום מרגיש האדם

48) ואף שגדרו דמלך הוא „משכמו ומעלה גבוה מכל העם“ (ש"א ט, ב) – למעלה אפילו מראשם (אוה"ת בראשית (כרך ד') ע' 1528. שם שה"ש (כרך ב) ע' תיד"טטו. ועוד) – הרי זהו כמו שהוא בעצמותו; אבל כשנמשך במלוכה בפועל, הרי ענינו הנהגת העם ועד לשואב מימך. 49) ראה בארוכה סה"מ אעת"ר ע' קיא ואילך. ועוד.

50) אין לזה סתירה מהמבואר (ראה תו"ח בראשית יא, ד ואילך. המשך תער"ב פרנ"א ואילך. ועוד) שהמדות הן בתוקף גדול בעצם

הכל*⁵¹ – כיון שגם הלב מקבל מהמות, כנ"ל, וענינו הוא להשפיע את החיות (כולל זו הבאה מהמות) לכל האיברים; וכמו במלך בפשטות, שענינו הוא⁵² להוציא לפועל את הוראות התורה בקרב העם (עד ש"מצוה⁵³ על המלך לכבד לומדי התורה, וכשיכנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל יעמוד לפניהם כו").

וכן מצינו גם במשיח – משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון⁵⁹ – שאף אצלו יהיו שני הענינים⁶⁰: מלך, ואדרבה – אצלו יהיה ענין המלכות בשלימות⁶¹; ויחד עם זה הוא רב, שילמד תורה את כל העם כולו⁶².

(משיחת ר' תשרי תשל"ז)

ח. לכך נוספת הדגשה מיוחדת בנוגע למשה רבינו – שממנו למדנו ש"הנשיא הוא הכל" – שאצלו היו שני אופני ההשפעה, הן לב והן מוח⁵³.

משה היה מלך⁵⁴ (כמו שנאמר⁵⁵ ויהי

51* ומה שתואר "מלך" הוא גדול יותר מתואר "נשיא" (גם בלשון תורה), כנ"ל סעיף ב' ג – הוא לגבי שליטתו על העם. ולהעיר מהוריות שם (יא, ריש ע"ב. סנהדרין ה, א) לגבי נשיא (בלשון חכמים): התם (ראש גולה שבבבל) שבט הכא (נשיא שבא"י) מחזק (חכם – רש"י). . ראש גולה שבבבל שרודה את ישראל . . בני בניו של הלל שמלמדים תורה לישראל ברבים. וראה לעיל הערה 27.

52 ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ד, ותהי מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת כו". וצ"ל ס"ת, "עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד גו לשמור גו" (פרשתנו יז, יט. רמב"ם שם רפ"ג. הל' ס"ת פ"ז ה"ב"ג). וראה הנסמן לעיל הערה 32. וראה לקו"ש ח"ח ע' 276 ואילך. 53 רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ה.

53* בהבא לקמן ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 193 ואילך.

54 רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הי"א. פיה"מ שבועות פ"ב מ"ב. ר"ח ורש"י שם טו, רע"א. וראה זבחים קב, א. ועוד. הנסמן בהערה הבאה. 55 ברכה לג, ה. וכפי חז"ל (מדרש תהלים

בתחלתו. שמו"ר פמ"ח, ד. ועוד) שהובא ברמב"ן עה"פ.

56 ראה בהעלותך יא, יא ואילך. לקו"ת בהעלותך לא, ד. לג, ב. ד"ה צאינה וראינה תר"ס. סה"מ קונטרסים ח"ב שלג, ב. ועוד. – והרי מש"נ "אשר יוציאם ואשר יביאם" הוא בקשת משה שיפקוד ה' איש על העדה במקומו.

57 מלאכי ג, כב. שבת פט, א. מדרש תהלים א, ב. ועוד.

58 אבות בתחלתה.

59 נסמן ונתבאר בלקו"ש ח"א ע' 8.

60 סה"מ' להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג. וראה לקו"ש חל"ה ע' 207 ואילך.

61 סה"מ' להצ"צ שם. וראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 282 ואילך.

62 לקו"ת צו יז, א. שער האמונה פנ"ו ואילך. סה"מ' להצ"צ שם. ועוד.

